

Fritak for leveringsplikt

Prinsipper og prosedyrer

Knut Hofstad

Tormod Eggan

3
1999

R
A
P
P
O
R
T

Fritak for leveringsplikt. Prinsipper og prosedyrer

Norges vassdrags- og energidirektorat

1999

Rapport nr 3 1999

Fritak for leveringsplikt - prinsipper og prosedyrer

Utgitt av: Norges vassdrags- og energidirektorat, april 1999

Redaktør: Knut Hofstad

Forfattere: Knut Hofstad og Tormod Eggan

Trykk: NVEs hustrykkeri

Opplag: 500

Forsidefoto: Foto av maleriet "Sommernatt" av Terje Moe.

ISSN: 1501-2832

ISBN: 82-410-0371-4

Sammendrag: Netteiere som har områdekonsesjon gitt av NVE, har ansvar for å forsyne det geografiske området som konsesjonen gjelder for med elektrisk energi. De har i henhold til energiloven leveringsplikt til alle kundene i området. Under særskilte forhold, for eksempel når et nærmere avgrenset område ikke lenger har fastboende, kan netteierne søke om å bli fritatt for denne plikten. Rapporten omtaler saksbehandlingen, lovverk og hensyn som legges til grunn når søknad om fritak tas til behandling. Konsekvensene for kunder som blir berørt av et leveringsfritak blir også omtalt.

Emneord: Leveringsplikt, lovgrunnlag, søknadsbehandling

Norges vassdrags- og energidirektorat
Middelthuns gate 29
Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO

Telefon: 22 95 95 95
Telefaks: 22 95 90 00
Internett: www.nve.no

Innhold

Forord	
1. Hvorfor fritak for leveringsplikt?	1
1.1 Elforsyningens historie	1
1.2 Bosettingsmønsteret	1
1.3 Økonomiske hensyn	1
2. Lovgrunnlag	3
2.1 Leveringsplikt	3
2.2 Unntak fra leveringsplikten	4
3. Overføringstariffer og anleggsbidrag	6
4. Behandling av søknad	8
4.1 Forarbeid - varslings	8
4.2 Krav til søknad	8
4.3 NVEs saksbehandling	8
4.3.1 Kunngjøring, utleggelse og høring	8
4.3.2 Vedtak	9
4.3.3 Klage	9
5. Eksempler på klagegrunner	10
5.1 Fritaksbestemmelsen gjelder bare ved nytilknytning	10
5.2 Behovet for å bygge om nettet skyldes dårlig vedlikehold	10
5.3 Innrettelseshensynet	10
5.4 Privatrettslige avtaler	11
6. Konsekvenser av leveringsfritak	12
6.1 Kundens formelle status	12
6.2 Brukertilpassing	12
6.3 Frittstående elforsyningsanlegg	14
6.4 Statlige tilskudd	14
Referanser	15
Vedlegg	16

Forord

NVE har de senere årene behandlet flere søknader om fritak for leveringsplikt. I den forbindelse er det avdekket et stort informasjonsbehov både hos netteierne, berørte kunder, kommuner og allmennheten for øvrig.

Denne rapporten omtaler saksbehandling, lovverk og hensyn som legges til grunn når fritak for leveringsplikt blir vurdert. Dessuten gis det en omtale av hvordan et leveringsfritak vil påvirke de berørte kundenes formelle rettigheter og utforming av eventuell alternativ energiforsyning for disse kundene.

Rapporten er utarbeidet ved Energiavdelingens konsesjonsseksjon. Arne Olsen, Roger Spidsberg og Sigve Ekeland som representerer ulike avdelinger i NVE har bistått faglig og språklig. Utkast er også fremlagt for kommentarer til Hedmark Energi AS og netteiere som selv har søkt om fritak for leveringsplikt og vært gjennom en omfattende behandlingsprosess i sakens anledning. Disse har bidratt med nyttige innspill og kommentarer. Fremstillingen i publikasjonen står for NVEs regning.

NVE håper rapporten vil oppfylle intensjonen om å gi en god innføring i viktige spørsmål knyttet til netteiernes leveringsplikt.

Oslo, april 1999

Erling Diesen
vassdrags- og
energidirektør

Kristian Løkke
avdelingsdirektør

1. Hvorfor fritak for leveringsplikt?

Fraflytting og økonomiske forhold kan ha endret forutsetningene for elforsyning i et område, og gjør det dermed aktuelt å vurdere om det fremdeles er riktig å opprettholde elnettet.

1.1 Elforsyningens historie

Elforsyningen av Norge startet for ca. 100 år siden. Det gikk likevel lang tid før landet ble fullelektrifisert. Landets geografi og bosettingsmønster gjorde det svært omstendelig og kostbart å knytte de siste kundene til elnettet. Fram til den annen verdenskrig var det fremdeles ca. 700.000 personer som ikke hadde innlagt strøm. Først i 1965 regner vi med at landet ble fullelektrifisert. På den tiden var det ca 2.500 personer som ikke hadde innlagt elektrisk strøm i sine boliger.

Det var, av naturlige grunner, utkantstrøkene som fikk elforsyning sist. I disse områdene er det svært kostbart å etablere en elforsyning. Nettet måtte derfor bygges dels gjennom dugnadsinnsats og dels ved hjelp av statlige støttemidler.

Levealderen til et elektrisk anlegg er begrenset og kan variere fra 30-60 år. Etter den tid er utstyret på grunn av elding normalt blitt så forfallent at nettet må bygges helt om. Vi står med andre ord overfor en omfattende og kostbar ombygging av nettet i mange utkantstrøk. En slik ombygging vil derfor utgjøre en betydelig økonomisk utfordring for den som i henhold til områdekonsesjon driver og eier fordelingsnett (netteier).

1.2 Bosettingsmønsteret

Bosettingsmønsteret har endret grunnlaget for økonomisk drift av elnett i utkantstrøkene. Befolkningen i utkantkommunene har gått ned i perioden 1980-93, mens befolkningen i Norge totalt sett økte. Samtidig er det påvist en endring av bosettingsmønsteret innenfor kommunene ved at folk har flyttet til kommunesentrene. Tendensen til økt konsentrasjon av bosetting innen kommunene svekker ytterligere det økonomiske grunnlaget for elforsyning i mange utkantstrøk.

1.3 Økonomiske hensyn

Distribusjon av elektrisk energi er en monopolvirksomhet og derfor underlagt offentlig kontroll. Som en del av denne kontrollen fastsetter NVE en øvre ramme for netteiers samlede inntekter fra overføring av elektrisk energi. Denne inntektsrammen, som er tilpasset den enkelte netteiers kostnadsnivå og levert energi i området, utgjør i praksis en begrensning på hvor høye kostnadene og overføringstariffene (nettleien) kan være. Dette betyr at netteier ikke uten videre kan justere nettleien for automatisk å få dekket økte kostnader.

Den avkastningen netteier kan oppnå på en investering, vil avhenge av hvor godt anlegget utnyttes over tid. Myndighetenes kontroll av netteierens nettvirksomhet skal sikre en mer effektiv nettdrift. Netteierne blir derfor nødt til å foreta en helhetsvurdering før investeringer iverksettes. På den annen side kan reduserte investeringer og vedlikehold forringe leveringskvaliteten for kundene.

I nettets ytterpunkter blir denne problemstillingen særlig aktuell. Det vil derfor foreligge såvel bedriftsøkonomiske som samfunnsøkonomiske grunner til å synliggjøre de deler av nettet der fritak for leveringsplikten kan komme på tale. Det er i denne forbindelse viktig å understreke at et fritak for leveringsplikt ikke nødvendigvis vil øke lønnsomheten for netteierne, men redusere kostnadene i nettet og dermed bidra til redusert nettleie.

2. Lovgrunnlag

Netteier med ansvar for å forsyne et geografisk område med elektrisk energi har i henhold til energiloven leveringsplikt til alle kundene i området. Dette området kalles for et konsesjonsområde. Under særskilte forhold, for eksempel når et nærmere avgrenset område innenfor konsesjonsområdet ikke lenger har fastboende, kan netteierne søke om å bli fritatt for leveringsplikten til dette området. I dette kapitlet vil vi se nærmere på de av energilovens bestemmelser som har betydning for netteierens leveringsplikt.

2.1 Leveringsplikt

Netteierens leveringsplikt er hjemlet i energilovens § 3-3 [1]:

Den som gis områdekonsesjon etter § 3-2 skal levere elektrisk energi ... til abonnentene innenfor det geografiske området konsesjonen gjelder for.

I forarbeidene til loven (Ot.prp. nr. 43 (1989-90)) [2] er leveringsplikten gitt et mer presist innhold. I Olje- og energidepartementets kommentar på side 62 står det:

Leveringsplikten innebærer en plikt for fordelingsverket til å la abonnenten knytte seg til fordelingsnettet og til å levere energi til forbrukerne innenfor det området som plikten gjelder for.

Videre følger det i kommentarene til lovens enkelte bestemmelser på s. 88 i samme proposisjon:

Leveringsplikten innebærer både en tilknytningsplikt og en plikt til å levere energi til abonnentene i henhold til leveringsvilkårene. Leveringsplikten innebærer ingen tilsvarende rett for fordelingsverket til forsyning av alle abonnenter innen området. Store abonnenter innen industri og tjenesteyting er ikke bundet til leveranser fra fordelingsverket som har områdekonsesjon. Fordelingsverket er ikke lenger forpliktet til senere å levere energi på tidligere vilkår til abonnenter som har inngått kontrakter om leveranser i markedet. Fordelingsverket kan imidlertid ikke nekte å levere energi på vanlige kommersielle vilkår.

Etter Ot.prp. nr. 43 skal leveringsplikten inneholde to deler. Den ene er plikten til å knytte kundene til nettet (tilknytningsplikten), og den andre er plikten til å levere energi til kundene i henhold til leveringsvilkårene. For at et slikt skille skal ha noen mening, må *levere* bety noe utover en ren transport av elektrisk energi. *Leverer* må bety det samme som å selge, det vil si at områdekonsesjonæren har plikt til både å knytte kundene til det alminnelige ledningsnettet og til å selge energi til dem dersom de ønsker det.

Loven er med andre ord viktig for å sikre et velfungerende kraftmarked, men den gir også kundene en sikkerhet for at de blir forsynt med elektrisk energi selv om kostnadene for fremføringen er høy.

Leveringsplikten gjelder fram til tilknytningspunktet som er grensesnittet mellom netteier og anleggseier/kunde. Tilknytningspunktet vil normalt være tilkoplingsklemme på husvegg eller grunnmur for kabel eller luftnett.

2.2 Unntak fra leveringsplikten

Adgangen til å dispensere fra leveringsplikten er uttrykt i energilovens § 3-3, 3. ledd:

Departementet kan dispensere fra leveringsplikten når særlige grunner tilsier det.

Olje- og energidepartementet har delegert adgangen til å gi dispensasjon til NVE. Det er derfor NVE som forbereder og fatter vedtak om dispensasjon fra leveringsplikten. Loven setter som vilkår for dispensasjon at det foreligger "særlige grunner". Vurderingen av om det i den konkrete sak foreligger slike særlige grunner hører under forvaltningens frie skjønn. Dette betyr at domstolene som hovedregel ikke kan overprøve det standpunkt som NVE, eventuelt departementet etter klage, har tatt til spørsmålet.

I forarbeidene til loven [2] er det gjort nærmere rede for denne dispensasjonsadgangen, jfr. side 88:

Unntaksbestemmelsen kan kun komme til anvendelse når tilknytningen ikke med rimelighet kan etableres på vanlige betingelser. Dette kan være aktuelt ved tilknytning til fritidsbebyggelse, seteranlegg eller turisthytter. Unntaksbestemmelsen kan videre komme til anvendelse der levering fra annet fordelingsverk er rasjonelt ut fra geografiske, tekniske eller økonomiske hensyn.

Slik unntaksbestemmelsen er formulert kan en trekke følgende konklusjoner:

- Det er tilknytningsdelen av leveringsplikten unntaksbestemmelsen retter seg mot.
- Fritak for leveringsplikt gis på grunnlag av forvaltningens skjønn. Et avgjørende punkt er åpenbart hvor stort avviket fra en normalsituasjon må være før lovens krav om *særlige grunner* er oppfylt. I skjønnsutøvelsen kan det derfor være naturlig å ta utgangspunkt i energilovens formålsparagraf (§ 1-2) som lyder:

Loven skal sikre at produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi foregår på en samfunnsmessig rasjonell måte, herunder skal det tas hensyn til allmenne og private interesser som blir berørt.

En vurdering av om vilkårene for en dispensasjon fra leveringsplikten er til stede må gjøres på grunnlag av de samfunnsmessige konsekvenser som et dispensasjonsvedtak vil gi. Kostnadene ved å opprettholde leveringsplikten må derfor tillegges vekt og avveies mot de private og allmenne interesser som berøres dersom elforsyningen avvikles.

Spørsmålet om fritak for leveringsplikt blir gjerne reist i forbindelse med større investeringer i et utkantområde. Behovet for investeringer kan utløses som følge av en alvorlig feilsituasjon, for eksempel et kabelbrudd, eller ved at nettet på grunn av elde er blitt i så dårlig forfatning at det må bygges helt om.

Som nevnt kan dispensasjon fra leveringsplikt bli aktuelt når tilknytningen «ikke med rimelighet» kan opprettholdes på vanlige betingelser.

I de fleste tilfeller vil begrepene «rimelighet» og «særlige grunner» være knyttet til kostnadmessige forhold. Hvis kostnadene er urimelig høye, vil det foreligge særlige grunner til å fravike leveringsplikten. Det er ikke mulig å tallfeste et nivå for hvor "ulønnsom" en investering må være før lovens krav om at det må foreligge «særlige grunner» er oppfylt. Det synes åpenbart at graden av ulønnsomhet må være ekstraordinær.

Skjønnsutøvelsen må også omfatte virkningen et leveringsfritak vil ha på samfunnet, miljøet og den enkelte kunde («...herunder skal det tas hensyn til allmenne og private interesser som blir berørt», jfr. energilovens § 1-2). I det følgende nevnes eksempler på momenter som ofte trekkes inn:

1. I forarbeidene til loven er fritidsbebyggelse nevnt som eksempel på kunder der fritak for leveringsplikt kan komme på tale. Det er ikke meningen med leveringsplikten at netteier skal påta seg store ekstra kostnader for å forsyne denne kundegruppen. Netteier er pålagt å drive samfunnsmessig rasjonelt og har ikke som særskilt formål å tilrettelegge for fritidsvirksomhet hvis dette påfører selskapet store ekstra kostnader.
2. Eventuelle faste bosettinger og næringsvirksomhet som blir berørt, er av stor betydning. For disse kundene vil konsekvensene av et leveringsfritak bli vesentlig mer alvorlig enn for fritidsboliger. I forarbeidene til loven nevnes ikke fastboende og næringsvirksomhet som eksempel på kunder der unntaksbestemmelsen kan komme til anvendelse. Videre har det i Stortingets behandling av Sambands- og regionalmeldingen blitt uttalt at (Innst. S. nr. 242 - 1996-97, s 28):

Stortinget ber Regjeringen legge til grunn at det ikke skal gis dispensasjon fra forsyningsplikten for strøm til områder med fast bosetting eller næringsvirksomhet.

Likevel kan man ikke av den grunn utelukke at slike kunder også kan bli berørt av unntaksbestemmelsen. Hensynet til den fastboende og næringsvirksomhet tilsier imidlertid at netteier opprettholder en levering basert på en lokal elforsyning. I det samme stortingsdokumentet som er nevnt ovenfor heter det at:

Komiteen vil peke på de muligheter som finnes for å etablere lokal strømproduksjon ved hjelp av vindmøller, aggregater, solenergi eller bioenergi. Også når slike løsninger velges, skal vanlige krav til kvalitet på strømforsyningen sikres.

Kunden mister i slike tilfeller adgangen til å kjøpe elektrisk energi på det frie kraftmarkedet, men er sikret en stabil elforsyning basert på netteiers ordinære tariffer.

3. Hvis aktiviteten på stedet er lav og nedadgående, kan det være urimelig å pålegge netteier kostbare investeringer som på sikt kanskje ikke vil komme til nytte. I mange tilfeller var bosettingsmønsteret annerledes da nettet ble bygd. Fraflytting kan ha endret forutsetningene for elforsyning og i den forbindelse er det åpenbart grunn til å revurdere riktigheten av å opprettholde nettet. Eventuelle planer om ny virksomhet må være konkrete om de skal tillegges vekt.
4. Samfunnsmessige virkninger av å bryte strømforsyningen må utredes. Hvis viktige verdier står på spill, må det tas hensyn til dette.
5. Miljømessige virkninger kan spille en viss rolle i enkelte sårbare områder som helst bør skånes for alternative løsninger (aggregater). Her kan imidlertid miljøkonsekvensene gi grunnlag for motstridende konklusjoner. Bygging av kraftlinjer oppfattes normalt som en ulempe, og fjerning av kraftledningene vil da isolert sett vurderes som en miljømessig forbedring.

3. Overføringstariffer og anleggsbidrag

En forutsetning for rasjonell energiforsyning er at produksjon, omsetning og transport av energi prises slik at kundene møter de faktiske kostnadene. Det er først når forbrukerne møter de kostnadsriktige prisene at en får den «riktige» avveining mellom nytte og kostnad. Hvis prisene settes for høyt eller lavt vil man få et «underforbruk» henholdsvis «overforbruk» av energitjenestene.

Dette prinsippet er gjennomført for produksjon og omsetningen av elektrisk energi. Når det gjelder transport av elektrisk energi (eldistribusjon), skjer den gjennom et distribusjonsnett med en komplisert struktur der det i praksis kan være vanskelig å gjennomføre prinsippet om kostnadsriktig pris for hver enkelt kunde. Selv om det kan være store forskjeller i kostnadene knyttet til overføring av elektrisk energi til de enkelte kunder, skal kundene belastes med samme overføringstariff slik dette er hjemlet i forskriftene til energiloven § 4-4b [3]:

Konsekvensen må ikke diskriminere brukere av nettet, men tilby like (overførings)tariffer justert for forskjeller i brukstid, leveringskvalitet mv.

En konsekvens av denne prispolitikken er at man ikke uten videre får en naturlig avgrensning av hvor langt nettet skal strekkes, slik en ville fått hvis forbrukernes betalingsvillighet var bestemmende.

For nye kunder blir dette problemet i praksis løst ved at netteierne innkrever et anleggsbidrag når kostnadene er høye. Dette er nærmere beskrevet i [6]. Anleggsbidraget skal bidra til å dekke de investeringskostnadene som en ny tilknytning krever. Hvis nye kunder møter de faktiske kostnadene som tilknytningen til nettet innebærer, vil man i mange tilfeller ikke få etablering i områder som krever store investeringer i nettet.

Det er ikke gitt noen generell adgang til å innkreve anleggsbidrag ved fornyelse av nettet. Derfor har ikke netteierne adgang til å bruke de samme virkemidler overfor kunder i etablerte forsyningsområder for å begrense store investeringer i nettet. Når man først er tatt opp i «det gode selskap» av kunder, blir man behandlet på linje med de andre kundene selv om man befinner seg i et område av fordelingsnettet som gir netteier liten eller ingen inntjening. Den begrensning av energitjenestene som følger av kostnadsriktige priser, må derfor erstattes av en annen form for grensesetting. Det blir da netteier selv som må sette grensen ved å søke NVE om fritak for leveringsplikt.

Det er i denne forbindelse viktig å se netteierens leveringsplikt i sammenheng med de prinsipper som er fastsatt for beregning av anleggsbidrag. Når netteierne kan innkreve et slikt bidrag (først og fremst ved tilknytning av nye kunder), blir innholdet i leveringsplikten begrenset til å være et krav til netteierne om at de ikke urettmessig skal utestenge noen kunder fra kraftmarkedet. Alle skal gis tilgang til kraftmarkedet - hvis de kan betale for inngangskostnadene.

For etablerte kunder har leveringsplikten et mer omfattende innhold. De er sikret både leveranse av elektrisk energi og tilknytning til nettet selv om inntektene fra disse kundene ikke lenger dekker kostnadene ved overføringsvirksomheten. Dersom netteier fritas for leveringsplikten mister kundene denne retten. Da blir de behandlet på linje med nye kunder. Ønsker de å opprettholde nettilknytningen, til tross for at netteier har fått innvilget sin søknad om leveringsfritak, må de normalt betale et anleggsbidrag slik nye kunder er henvist til å gjøre.

4. Behandling av søknad

Å avbryte strømforsyningen kan få store konsekvenser for dem det gjelder. Søknader om fritak for leveringsplikt krever derfor en omfattende saksbehandling fra NVEs side. NVE vektlegger en åpen behandlingsprosess, slik at alle parter får anledning til å uttale seg og dermed bidra til at alle relevante opplysninger kommer fram.

4.1 Forarbeid - varsling

Kundene bør varsles i god tid om netteiers planer. I første omgang bør netteierne prøve å komme fram til en minnelig ordning for de kundene det gjelder. Hvis ikke dette fører fram, må saken legges fram for NVE.

4.2 Krav til søknad

Netteier sender søknad om fritak for leveringsplikt til NVE. Søknaden skal inneholde følgende opplysninger:

- beskrivelse av søkeren og dens virksomhet
- beskrivelse av området som søkes fritatt for leveringsplikten. Det skal benyttes kart i relevant målestokk
- faktaopplysninger om nettet (alder, antall km, beliggenhet m.v.). Det skal benyttes kart i relevant målestokk
- oversikt over nåværende linjenett, og kunder med angivelse av forbruk og kategori (fastboende, fritidsbolig mv). Det skal benyttes kart i relevant målestokk
- gjennomsnittlige årskostnader (drift og kapital) sett over nettets levetid (30 år). Se vedlegg om standardisert mal for vurdering av kostnader i nettet.
- angivelse av kostnadene ved å bygge om nettet
- vurdering av framtidsutsiktene på stedet
- planlagt tidspunkt for å avvikle leveringen
- konsekvenser for berørte private interesser og allmenne interesser
- forslag til hvordan kundene kan sørge for lokal forsyning
- planlagt rydding og fjerning av nedlagte anlegg

4.3 NVEs saksbehandling

NVE vurderer om søknaden oppfyller de krav som går frem av punkt 4.2, før den tas under behandling. NVE tar i den enkelte sak stilling til hvilken behandlingsform som er hensiktsmessig. Normalt vil NVEs behandling av en søknad skje etter følgende prosess:

4.3.1 Kunngjøring, utleggelse og høring

NVE sørger for at søknaden kunngjøres og legges ut til offentlig gjennomsyn i de berørte kommunene. Søknaden sendes på høring til berørte interesser (normalt kunder og kommuner). NVE fastsetter en frist for å avgi uttalelse.

Uttalelsene fra de berørte interesser sendes NVE med kopi til netteier. Netteier oversender sine kommentarer til de innkomne uttalelsene til NVE.

Når søknaden legges ut på høring vil NVE normalt arrangere offentlig møte om søknaden, der alle får anledning til å gi uttrykk for sine synspunkter. Det vil også normalt foretas befaring av det omsøkte området. De direkte berørte kundene og kommunene vil alltid bli invitert til både offentlig møte og befaring. NVE avgjør i den enkelte sak om det skal avholdes offentlig møte og befaring.

4.3.2 Vedtak

NVE fatter et vedtak som oversendes netteier. Kopi av vedtaket sendes til de berørte interesser.

4.3.3 Klage

Partene og andre med rettslig klageinteresse kan eventuelt klage på NVEs vedtak. Eventuelle klager fra berørte interesser oversendes NVE med kopi til netteier. Netteier oversender sine kommentarer til de innkomne klagen til NVE.

Hvis nye opplysninger ikke gir grunnlag for endret vedtak fra NVE, oversendes hele saken til Olje- og energidepartementet. Kopi av oversendelsesbrevet med NVEs kommentarer sendes netteier og klagerne.

Olje- og energidepartementet fatter endelig vedtak i saken som sendes til netteier. Kopi av vedtaket sendes NVE og klagerne. Olje- og energidepartementets vedtak kan ikke påklages videre.

Dersom et vedtak blir endret til gunst for en part, skal han ifølge forvaltningslovens § 36 normalt få dekket vesentlige kostnader som har vært nødvendige for å få endret vedtaket.

NVEs saksbehandling tar normalt 4-8 måneder. Klages saken inn for departementet må man regne med ytterligere 4-9 måneder.

5. Eksempler på klagegrunner

I saker som har vært påklagd, er klagegrunner som påberopes ofte basert på en forståelse av energiloven som avviker fra gjeldende forvaltningspraksis. Det kan derfor være nyttig å gjennomgå de vanligste klagegrunnene og kommentere disse.

5.1 Fritaksbestemmelsen gjelder bare ved nytilknytning

Mange har kommet fram til at fritak for leveringsplikt bare kan gis ved tilknytning av nye kunder. I forarbeidene til loven er det brukt en formulering som kan gi grunnlag for å tro at fritaksbestemmelsen ikke gjelder for kunder der tilknytningen er etablert. Her heter det at:

"unntaksbestemmelsen kun kan komme til anvendelse når tilknytningen ikke med rimelighet kan etableres på vanlige betingelser" (jfr. [2] s.88).

Departementet har gjennom klagebehandling fastslått at *"tilknytning"* ikke bare omfatter tilkobling av nye kunder, men også nyinvesteringer på eksisterende forbindelser.

5.2 Behovet for å bygge om nettet skyldes dårlig vedlikehold

Mange av de som klager peker på at det omsøkte nettet har vært dårlig vedlikeholdt og at det kan være årsaken til at det må bygges helt om. Ofte antydes det at netteierne har krisemaksimert situasjonen og bruker et dårlig vedlikeholdt nett som begrunnelse for sin søknad om leveringsfritak.

Dårlig vedlikehold vil først og fremst ha betydning for drifts- og personsikkerheten ved nettanlegget og kan derfor være avgjørende for når og på hvilken måte nettet må rehabiliteres. At nettet er i en dårlig forfatning er ikke avgjørende når en skal ta stilling til om netteier har en plikt til å opprettholde nettet. Grunnlaget for å vurdere om det foreligger særlige grunner til at leveringsplikten kan fravikes er de samlede kapital- og driftskostnader i hele nettets levetid. Nettets aktuelle tilstand kan ha betydning for virkningstidspunktet for vedtaket. Hvis nettet er i en rimelig god forfatning slik at det kan drives uten betydelige reinvesteringer og høye driftskostnader, kan netteier bli pålagt å opprettholde elforsyningen i en overgangsfase selv om sakens realitet skulle tilsi fritak.

5.3 Innrettelseshensynet

For kunder som har investert i elektrisk utstyr i sin (fritids)bolig, kan det virke urimelig å miste strømmen. Mange kunder har innrettet seg på en vedvarende strømforsyning og de mener at netteier må stå økonomisk ansvarlig for de tap som de påføres når strømmen blir borte. I det minste burde netteierne ha varslet kundene i god tid før de søkte om leveringsfritak.

Et slikt klagegrunnlag kan ha en viss relevans til et dispensasjonsvedtak da en i skjønnsutøvelsen må ta «*hensyn til allmenne og private interesser som blir berørt*» (energiloven § 1-2). Her står imidlertid ulike hensyn mot hverandre og så langt har ikke dette hensynet til private interesser kunnet tillegges nok vekt til at det kan oppveie de forhold som taler til fordel for et dispensasjonsvedtak. Hvorvidt netteier har et økonomisk ansvar overfor de kunder som blir berørt er et privatrettslig forhold, og faller derfor utenfor NVEs myndighetsområde.

5.4 Privatrettslige avtaler

Det har hendt at privatrettslige forhold bringes inn som en del av klagegrunnlaget. For eksempel har det vært vist til gamle avtaler mellom netteier og kunde om bygging og drift av det omsøkte nettet. Slike forhold er ikke relevant for en bedømmelse om lovens krav til særlige grunner er oppfylt. Eventuelle tvister om privatrettslige avtaler må derfor henvises til det sivile rettsapparatet.

6. Konsekvenser av leveringsfritak

Et dispensasjonsvedtak vil i vesentlig grad endre de berørte kundenes situasjon. Endringene får konsekvenser for de formelle rettighetene til kunden.

6.1 Kundens formelle status

Som hovedregel kan en si at kunder som berøres av et dispensasjonsvedtak, sidestilles med forbrukere som ikke har et etablert kundeforhold til netteier. Dette innebærer at kostnadene ved elforsyning må dekkers med egne midler. Dispensasjonsvedtaket innebærer ikke nødvendigvis at elforsyningen i området må avvikles. Som nevnt i kapittel 3 vil kunder som ønsker å opprettholde elforsyningen, kunne bli avkrevd et anleggsbidrag. Fritaket gjelder kun plikten til å levere energi der kostnadene for netteier er urimelig høye og der netteier selv må dekke disse kostnadene.

I enkelte vedtak begrenses fritaket til å gjelde netteiers plikt til å knytte kunden til fordelingsnettet, mens plikten til å levere energi opprettholdes. Netteier må da etablere en lokal elforsyning. For kunden innebærer et slikt vedtak at han fortsatt kan regne med å få levert elektrisk energi til ordinær pris i henhold til netteiers standardkontrakter. Derimot mister han muligheten til å forhandle seg fram til en rimeligere kraftavtale på det ordinære kraftmarkedet.

6.2 Brukertilpassing

Den viktigste konsekvens av et leveringsfritak vil normalt være at de berørte kundene må etablere en egen lokal elforsyning, enten alene eller i samarbeid med andre nærliggende brukere. Fraværet av nettilknyttet elforsyning behøver ikke innebære reduserte energitjenester, men vil medføre at forbrukeren må tilpasse seg nye rammebetingelser.

De fleste vil erfare at lokalt generert kraft blir vesentlig dyrere enn den elektriske energien man får kjøpt som nettkunde. Det vil således skje en tilpasning av forbruket slik at nytten av lokalt generert kraft står i et rimelig forhold til kostnadene. Under slike rammebetingelser vil det være rasjonelt av forbrukeren å redusere elektrisitetsforbruket til det strengt tatt nødvendige og i stedet dekke for eksempel varmebehovet med andre energivarer (olje/ved/ propangass).

I en alminnelig husholdning er det vanlig å bruke elektrisitet fra nettet til de fleste energiformål. Dette er energitjenester som i mange tilfeller kan dekkers på forskjellige måter uten bruk av elektrisitet. De behovene som ofte kalles «elektrisitetsspesifikke», er de som vanskelig kan dekkers uten elektrisitet - slik som drift av husholdningsmaskiner, belysning og TV-apparater. Andre behov kan enkelt dekkers opp uten elektrisitet. Eksempler på dette er bruk av:

- parafin eller ved til romoppvarming
- propangass for oppvarming av tappevann
- gassfyrte komfyrer (som er svært vanlig ellers i Europa)

Ved siden av å erstatte elektrisitet med andre energivarer bør det iverksettes enøktiltak overfor det resterende elforbruket. Bruk av for eksempel lavenergipærer og kjøleskap med høy energieffektivitet vil bli mer lønnsomt enn i husholdninger med ordinær nettilknytning.

I det etterfølgende vises hvordan en omlegging av energiforbruket kan endre energiregnskapet for en bolig. Tabell 1 viser energiforbruket for en bolig av moderat størrelse. Tabellen angir også potensialet for innsparing av elektrisk energi, hvis en gjennomfører en omlegging av energiforbruket slik at elforbruket begrenses til de formål som strengt tatt er elavhengige.

Tabellen viser et eksempel på hvordan man kan redusere elforbruket i en bolig fra ca. 23.000 kWh per år til ca. 3.000 kWh per år gjennom de tiltak som er nevnt ovenfor. I Norge blir dette vurdert som et svært lavt elforbruk. I virkeligheten er elforbruket i en gjennomsnittlig norsk husholdning svært høyt sett i en internasjonal sammenheng. Det har sammenheng med den tilpassing norske forbrukere har gjort til det lave prisnivået på elektrisk energi.

Energi formål	Energiforbruk [kWh]	Tiltak	Nødvendig elforbruk [kWh]
Romoppvarming	15.000	Instal. parafin/ ved/propangass-ovn	0
Varmt vann	3.000	propanfyrt varmtvannsbereder	0
Matlaging	900	Gassfyrt komfyr	0
Kjøling/ frysing	1.200	lavenergi kjøle/ fryseskap	400
Belysning	2.000	Lavenergipærer	1.000
Vask	400		400
Div. elutstyr	900		900
Totalt	23.400		2.700

Tabell 1: Energiforbruket i en bolig

6.3 Frittstående elforsyningsanlegg

For en bolig uten tilknytning til elnettet må produksjon av elektrisitet skje lokalt. Det er utviklet en rekke tekniske løsninger for å etablere en lokal elforsyning. Valg av løsning vil være avhengig av det årlige energiforbruket og forholdene på stedet. I mange tilfeller vil det være hensiktsmessig å utnytte lokale fornybare energikilder. Tre løsningsalternativer synes aktuelle:

- Bruk av motoraggregater
- Hybrid løsning, det vil si et motoraggregat i kombinasjon med en eller flere lokale energikilder (for eksempel sol- og vindenergi)
- Løsning basert utelukkende på lokale fornybare energikilder

Løsningsalternativene er nærmere beskrevet i [7] (kan fås ved henvendelse til NVE).

6.4 Statlige tilskudd

Fastboende som blir frakoplet ledningsnettet har i henhold til gjeldende praksis vært berettiget et statlig tilskudd for etablering av et frittstående elforsyningsanlegg [5]. Som hovedregel har tilskuddet vært begrenset til to tredeler av kostnadene, dog ikke over et fastlagt maksimalbeløp. For de tilfeller der netteier er blitt pålagt å opprettholde elforsyningen til fastboende basert på lokal elforsyning, er tilskuddet gitt til netteier. De fastboende har i enkelte tilfeller vært nødt til å godta en viss omlegging av energiforbruket for å sikre en rasjonell tilpassing mellom forbruk og kostnader. Stønnen dekker i denne forbindelse også enøktiltak når dette inngår i en samlet pakke for en bedre og mer kostnadseffektiv totalløsning.

Statsstønad er også gitt til ikke-fastboende som er avhengig av å bo der i deler av året for å utøve sitt erverv. Disse blir kategorisert som halvårs fastboende og kan få et tilskudd innenfor en lavere maksimums-ramme enn den som gjelder for helårs fastboende. Stønadsordningen som er beskrevet her har eksistert siden 1938. For 1999 ble det ikke avsatt midler til denne ordningen.

Referanser

- [1] Energiloven av 29. juni 1990 nr. 50
- [2] Ot.prp nr. 43 (1989-90) Om lov om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi m.m. (Energiloven)
- [3] Forskrift om produksjon omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi m.m. av 7. desember 1990 nr. 959
- [4] Knut Hofstad (red): Distribusjonsnett i grisgrendte områder. Investeringsbehov. NVE-rapport nr. 18/1995
- [5] Regler for tildeling av statsstønad til elektrisitetsforsyningen. Fastsatt av Olje- og energidepartementet etter fullmakt gitt i kgl.res.6. desember 1991
- [6] Forskrifter om salg av netjtjenester, krav til rapportering m.v av 11. mars 1999
- [7] Energiforsyning av boliger uten tilknytning til elnettet. EK-notat 25/97
- [8] St meld nr 29 (1998-99) Om energipolitikken.

Vedlegg

Standardisert mal for vurdering av kostnader i elnettet

Eksempelet tar utgangspunkt i et elnett som består av 24 km 22 kV luftlinjer, 6 km 220 V luftlinjer og 8 nettstasjoner. Dagens forbruk er ca 110.000 kWh/år.

1. Estimert nyverdi:

22 kV:	24 km * 240.000 kr/km	= 5.760.000 kr
220 V:	6 km * 110.000 kr/km	= 660.000 kr
nettstasjoner:	8 stk * 30.000 kr/stk	= 240.000 kr
<u>Sum nyverdi:</u>		<u>= 6.660.000 kr</u>

2. Årlig kapitalbelastning

Ovennevnte nyverdi vil ved 30 års avskrivningstid og 7% realrente utgjøre en årlig kapitalbelastning på 537.000 kr/år.

(Amortiseringsfaktor = 0.0806, noe som gir $6.660.000 * 0.0806 \approx 537.000$)

3. Fremtidige drift- og vedlikeholdskostnader (FDV)

I tillegg til kapitalkostnader påløper det drift- og vedlikeholdskostnader. FDV settes gjerne til 2 % av nyverdi og vil i eksempelet utgjøre 133.000 kr/år.

($6.660.000 * 0.02 \approx 133.000$)

4. Samlet kostnadsestimat

Årlige kapital- og driftsutgifter blir i eksempelet lik

537.000 kr/år
+ 133.000 kr/år
<u>= 670.000 kr/år</u>

Ved å fordele disse kostnadene på dagens forbruk ($670.000/110.000$ kWh) får vi en kostnad på 6,1 kr/kWh.

Denne serien utgis av Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE)

Publikasjoner i Rapportserien i 1999

- Nr. 1 Jarle I. Holten: Vegetasjonsutvikling på forbygningsanlegg. Eksempler fra Orkla og Sjøya i Midt-Norge (45 s.)
- Nr. 2 Sjur Bjerkli (red.): Havarier i norsk kraftforsyning i 1998 (22 s.)
- Nr. 3 Knut Hofstad, Tormod Eggan: Fritak for leveringsplikt. Prinsipper og prosedyrer (15 s.)